KSM - bulletinen
Medlemsblad Kalmar Sjöfartsmuseum

Ordförandens spalt

Antalet besökare på museet i år är som genomsnittet jämfört med de senaste åren. Året började med en rekordmånad i januari men sedan har det varit lite upp och ner med antalet besök.

Tack vare frivilliga museivärdar har vi i sommar haft öppet varje dag i 57 dagar.

I augusti hade vi många utländska besökare så tillsammans med juli blev den årets bästa månad.

Vid Elevatorkajen har vi haft besök av flera fina gästande fartyg, både gamla och nya. Bland de traditionella fartygen fanns tex skonaren Constantia, Briggen Tre Kronor och den finska tremast-skonaren Anny. Flera av fartygens besättningar har passat på att besöka museet.

I detta nummer av KSM Bulletinen berättar Anders Nilson om Ölands sista segelskuta, Blå Jungfrun.

Du kan också läsa om hur området framför museet kommer att ändras. Där ska det skapas ett "museitorg" där vårt ankare och lysbojen Gillburen kommer synliggöras på ett mer framträdande sätt.

Det försvinner några p-platser, vilket säkert är ett aber för de boende, men samtidigt ska platsen göras mer tillgänglig och locka fler besökare vilket förhoppningsvis gynnar Sjöfartsmuseet.

KSM Bulletinen utkommer med ett höst- och ett vårnummer. För att ta del av vad som är på gång däremellan uppdaterar vi regelbundet museets hemsida med information om öppettider, Öppna föreläsningar med mera. Håll koll på www.kalmarsjofartsmuseum.se

Claes Wollentz

KSM-bulletinen
Nr. 61 - 2025
Redaktör & ansvarig utgivare Claes Wollentz

Ölands sista segelskuta

Den öländska fartygsflottan var som allra störst åren strax innan det andra världskriget bröt ut med 52 officiellt registrerade fartyg. Räknar man samtidigt in alla oregistrerade småskutor blir siffran betydligt större. Men därefter sjönk antalet och från och med 1960-talet gick avvecklingen förfärande snabbt. År 1960 fanns fortfarande 32 fraktfartyg på Öland. När Ölandsbron invigdes 1972 var endast tre av dem kvar.

Blå Jungfrun (ex Saga) under segel.

Det var emellertid inte planerna på en broförbindelsen till fastlandet som tog död på den öländska sjöfarten. Det var i stället helt andra faktorer, främst en rationalisering av lasthanteringen i hamnarna, Kalmarsundsbolagets bilfärjor, konkurrensen från fartyg från västkusten samt motsträviga öländska banker. Eftersom de öländska skepparna aldrig fick samma möjligheter att via banklån köpa in nya, moderna fartyg, som kollegorna på västkusten, fanns här många vackra, äldre träskutor bevarade. De var emellertid inte längre lönsamma och när skepparna gav upp seglationen såldes många av dem för att konverteras till nöjesseglare. Av de äldre skutor som fanns på Öland under perioden 1945 – 1970 försvann inte mindre än 26 av dem för just detta ändamål.

En av dem som ändå blev kvar var den vackra lilla galeasen Saga, ursprungligen byggd i Danmark år 1901 som ”packet ship”med namnet Maren. De officiella registren tog endast upp fartyg vars nettodräktighet översteg 20 ton och Saga förekommer därför aldrig i några svenska skeppslistor.

Hon kom att stå hemmahörande i Degerhamn och blev både känd och omtalad för sina vackra linjer och förnäma seglingsegenskaper. Hon fördes under många år av den legendariske skepparen Karl Hagman (1899-1987), som fått sitt första befäl redan som 13-åring i den lilla jakten Pojken.

Han kom under sin långa karriär att föra många av skutorna i Degerhamn och avslutade sin sjömansbana som skeppare på galeasen Sarpen, som han 1957 sålde till Simrishamns sjöscoutkår och där finns hon ännu kvar. Med henne deltog han en gång i en skutkappsegling från Bergkvara till Kalmar. De övriga skutorna var samtliga på lätten och låg ivrigt tuggande på startlinjen då Sarpen anlände, liggande djupt i vattnet med full cementlast. För att få lite rättvisa på tillställningen ville Karl Hagman få starta före de övriga, för ”annars skulle hon aldrig orka fram”. Det tilläts nu inte, men som den erfarne seglare han var lämnade han snart skutflocken bakom sig och var redan på väg in till kaj i Kalmar för att lossa sin last då de övriga väl nådde fram.

Sarpen lossar cement i Kalmar hamn.

Karl Hagman var en oförvägen seglare och under åren ombord i Saga drev han henne hårt. Då andra skutor ankrade upp eller sökte lä i hårt väder, tvekade aldrig Karl Hagman. Bland sjöfolk sades det att han seglade inte med Saga, han badade med henne. Ibland gav han sig iväg med sin äldre syster som enda besättningsman och förklarade själv att ”det var inte alla gånger så gott om pojkar, så man fick ta vad man kunde få”.

Galeasen Saga hamnade slutligen uppe på norra Öland och där fann konstnären Sture Lundgren henne 1950, liggande i Byxelkroks hamn. Där hade hon då legat sysslolös under några år, bortglömd och förfallen. Men Sture, som tidigare varit till sjöss i både seglande skutor och en koleldad ångare, såg och uppskattade hennes fina linjer och kunde konstatera att hon hade språnget kvar och inte var uppseglad. Efter ett års tvekan gjorde han slag i saken och skrev under köpekontraktet i kajutan ombord på Isaak Wahlbergs skuta Kapdufvan.

Då Sture påbörjade arbetet med att få ordning på Saga, insåg han snabbt att sedan man väl börjat riva i en gammal båt tvingas man fortsätta. Till slut förstod han att Saga måste upp på land och helt förbyggas.

Karl Hagman

Med hjälp av ett stort uppbåd sjöfolk och fiskare, trärullar, gångspel och sexskuren wiretalja släpades hon upp på stranden strax söder om hamnen i Byxelkrok. Där blev hon liggande under fyra år, medan Sture och hans medhjälpare i praktiken byggde en helt ny skuta. Uppe på norra Öland var det gott om både skogar och sågverk och Sture var själv med och valde ut lämpligt virke. Man bytte ut akterspegel och hela bordläggningen, all garnering, balkvägare, däcksbalkar och däck.

Därefter skulle allt drevas med tjärdrev, tre verk islagna på varandra, och här rörde det sig om inte mindre än 550 meter nåt i botten, sidor och akterspegel plus hela däcket. Till slut var ändå bygget färdigt och vid sjösättningen var stranden fylld av intresserade åskådare. Då skeppare Wahlberg med Kapdufvan drog henne ner från stranden och ut i sjön fylldes luften av applåder och hurrarop.

Det hela blev ett mycket kostsamt äventyr. Som fattig konstnär fick Sture snabbt bekymmer med pengaflödet, men insåg snart att han ändå hade ett visst kapital i sina målningar och grafiska blad. Sedan han inlett byteshandel med en skeppshandelsgrossist fick han blodad tand och lyckades på detta vis bekosta en stor del av bygget.

Sture Lundgren döpte om den vackra skutan till Blå Jungfrun och han seglade henne i 30 år, oftast med sina barn som besättning.

Blå Jungfrun

Många av de nya ägarna till gamla öländska skutor talade ofta och gärna om långa seglatser till varmare vatten. Några lyckades, andra sjönk efter några år vid sina kajer. Sture däremot seglade aldrig långt. Han kände de svenska och åländska skärgårdarna väl. År 1959 satte han kurs mot Bornholm och Christiansö. Att närma sig en okänd kust utan moderna navigeringsinstrument är inte alla gånger enkelt och sedan man väl kommit till kaj i Gudhjems trånga hamn blev han betänksam. Då han jämförde hamnbassängernas inbördes läge med uppgifter ur ”Den danske havnelods” verkade inte mycket stämma. Han slog slog sig i slang med en gammal fiskare på kajen och fick, efter en del slingrande konversation för att inte visa sin okunskap, klart för sig att han i verkligheten befann sig i Svaneke!

Sture klarade sig under många år enbart med hjälp av segel och han kallades ”seglingskonstens upprätthållare” av sin kollega Gordon Macfie. Till slut tvingades han ändå ge avkall på renlärigheten och lät installera en dieselmotor på 96 hästkrafter. Han sade senare att ”visst blev det bättre på flera sätt, men det var inte lika roligt”.

År 1969 köpte Sture en förfallen gård i Gillberga, som han mestadels på egen hand varsamt renoverade och byggde till. Här hade han sin ateljé och sitt galleri, där han gärna välkomnade besökare. Galeasen Blå Jungfrun sålde han 1982 och hon hamnade slutligen i Medelhavet, där hon seglade i många år. Var hon finns i dag är osäkert. År 1996 publicerade Sture en mycket vacker och välskriven bok om alla sina år tillsammans med Blå Jungfrun. Den heter just ”Att segla med Blå Jungfrun” och är överdådigt illustrerad med teckningar, akvareller och träsnitt. ”Hon var min stora kärlek” sade Sture själv och det lyser igenom på varje sida i boken. Sture Lundgren blev den siste ölänning som förde egen skuta under segel. Han avled i Gillberga 2002.

Anders Nilson

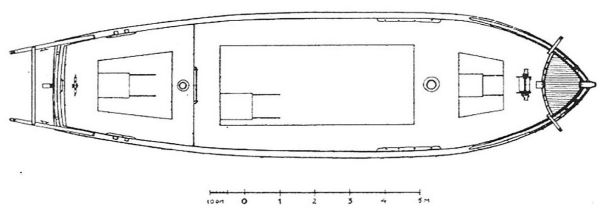

Bastion Regeringen

En stor förändring av parkeringsplatsen framför museet är på gång. Projektet går under namnet "Museitorget" med ambitionen att förbättra tillgängligheten till bastionen Regeringen. På parkeringen ska stadsmurens sträckning markeras med gatsten och ner mot kajen ska ett trädäck med sittvänliga gradänger locka flanörer att ta en paus.

På bastion Regeringen hade lotsarna i Kalmar sin station åren 1874 - 1931. Härifrån kunde de ha uppsikt över farleden och inseglingen till Kalmar. Nedanför bastionen hade lotsarna sina tjänstebåtar förtöjda. Fram till 1920-talet var det sprisegelriggade lotsbåtar med en röd våd i seglet vilken visade att det var en båt i lotsverkets tjänst.

Lotsplatsen på bastion Regeringen på en tavla målad 1924. (KSM) Vid kajen ses förtöjda lotsbåtar varav två har sina segel hissade på tork. I bakgrunden syns Laboratorieholmen och huset där båtbyggare Pelle Fräsare bodde. Han hade byggt flertalet av lotsplatsens tjänstebåtar.

Bastion Regeringen på en bild tagen före 1909 från Kalkkajen där Öländska skutor lossar kalk.

Claes Wollentz

Kalmar Sjöfartsförening

På gång i Sjöfartsföreningen

Åren snurrar på och vi är inne i en ny höst. En ny höst med nya öppna föreläsningar. Vi började den 1 oktober med besök av VD Anders Hermansson från Svensk Sjöfart. Kanske var du där och lyssnade.

Senare i höst får vi lära oss hur man konstruerar ett fartyg och varför det som hände med passagerarfartyget Marco Polo verkligen hände.

Som vi meddelat förut finns sedan en tid all information om våra öppna föreläsningar på sjöfartsmuseets hemsida: www.kalmarsjofartsmuseum.se Gå in på den så hittar du en ikon ”Öppna föreläsningar” i översta raden. Där finns allt om föreläsningarna.

Välkommen alla till dessa. Alltid trevligt för våra föreläsare när det är mycket folk i lokalen. Även vi som ordnar med dessa tycker det är trevligt med stort intresse.

Känner du till att det finns något som heter Sjöfararkusten som är en sammanslutning av alla sjöfartsmuseer längs Smålandskusten och Öland. Sammanlagt åtta museer från Loftahammar i Norr till Bergkvara i söder på fastlandet samt Borgholm och Degerhamn på Öland. Gå gärna in på sammanslutningens hemsida www.sjofararkusten.se så får du se vem som är med och hur det ser ut på varje plats. Gör gärna ett besök på de lokala museerna vid tillfälle!

Hälsar Rolf B Bertilson
Ordförande Kalmar Sjöfartsförening

På museet i höst/vinter

Vi träffas på museet, ofta sista onsdagen i månaden, för att fika, prata sjöfart och fixa det som behövs på museet. För att inte krocka med de Öppna Föreläsningarna har vi flyttat på tiden i oktober och november till den 22/10 och till 19/11. Vi träffas runt klockan 17.00 eller så snart man kan ansluta och vi brukar hålla på någon timme eller två. Välkommen!
Museet planerar också för en föredragskväll och en filmafton. Men där är ännu inget datum spikat. Så snart tiderna och program är klart kommer det att presenteras på museets hemsida www.kalmarsjofartsmuseum.se.

Stiftelsen Kalmar Sjöfartsmuseum

Kontaktpersoner för Kalmar Sjöfartsmuseum är:

Ordförande: **Claes Wollentz** tel 0733-40 50 12
Skattmästare: **Anita Sandström** tel 070-259 46 33
Sekreterare: **Manne Dunge** tel 0733-30 92 49

Kalmar Sjöfartsmuseum finns på Södra Långgatan 81, 392 31 Kalmar.

Museet är öppet söndagar kl 12-16. Vid större helger som Alla Helgons helg, Jul-, Nyårs- och Trettonhelgen är museet stängt.

Aktuella öppettider se museets hemsida. För bokning av besök, ring 0480-158 75.

Museet drivs ideellt och vi har inte regelbunden bemanning, men vid frågor ring 0480-158 75.

Medlemsavgiften i Kalmar Sjöfartsförening är 150 kr per år för enskild person och 200 kr per år för familj. Plusgiro: 59 24 79-0. Medlem har fritt tillträde till museet.

e-post: kalmarsjofartsmuseum@gmail.com

hemsida: www.kalmarsjofartsmuseum.se